

Философи, шашин судлал-ХІV
“BUDDHISM & AUSTRALIA” ОЛОН УЛСЫН БАГА ХУРАЛ БА
ЭСТОНИЙН БУРХАНЫ ШАШНЫ УЛАМЖЛАЛ²⁵¹

О. Чимэг(Ph.D)
МУИС, НШУС,

Шашин судлалын тэнхим

Түлхүүр үг: хуралд оролцогчид, зохион байгуулагчид, Карл Тениссон, Агваан Лувсан Доржиев, Фридрих Люстиг, барон Унгерн, Жа лам Дамбийжанцан, Велло Вьяртнау, Марю Бродер.

Товч утга: Энд 2012 оны 2-р сарын 2-4-нд болсон “Buddhism & Australia” олон улсын бага хурал ба түүнийг зохион байгуулагч Эстонийн бурханы шашны нинмава ёсны нийгэмлэг, түүний тэргүүн Велло Вьяртнау, түүний хамтран зүтгэгч ба нарийн бичгийн дарга Марю Бродерийн талаар танилцуулахын хамтаар Эстонийн бурханы шашны уламжлал, түүнийг үндэслэгч домогт Карл Тениссон, түүнтэй холбоо харилцаатай байсан Буриадын хамба лам Агваан Лувсан Доржиев, Карл Тениссоны шавь ба дотнын хамтран зүтгэгч Фридрих Люстиг, барон Унгерн, Халимагийн Жа лам Дамбийжанцан зэрэг түүхэн зүтгэлтний намтар, үйл ажиллаганы талаар авч үзсэн болно. Велло Вьяртнаугийн судалгаа болон нарийн бичгийн дарга хатагтай Марю Бродерийн аман мэдээнээс үзэхэд дээр дурдсан зүтгэлтнүүдийн амьдрал Монголын түүхтэй холбоотой байхын зэрэгцээ Европын нэг хэсэг Эстони улсын бурханы шашин Монгол, Буриад, Халимагийн бурханы шашинтай холбоотой үүссэн төдийгүй Азийн бусад улс орны бурханы шашны түүхийн нэгэн хэсэг болсон нь харагдана.

Эдгээр зүтгэлтнүүд ХХ-р зууны эхэн үед Эстонид шинээр үүсэгч бурханы шашны анхан үеийн түүхийг бүтээгчид бол Эстонийн бурханы шашныг шинээр үүсгэн төлөвшүүлэгч, Эстонийн нинмава ёс ба түүний нийгэмлэгийг санаачлагч, Эстонийн Үндэсний Тусгаар Тогтнолын Намыг санаачлагч, бурханы шашны суврага, танка уран зургийг бүтээгч Велло Вьяртнау, түүний хамтран зүтгэгч, “Buddhism & Australia” хурлын нарийн бичгийн дарга хатагтай Марю Бродер нарын үйл ажиллагаа Эстони дахь бурханы шашны шинэ буюу буюу ХХ-р зууны хоёрдох хагас ба ХХI-р зууны эхэн үед холбогдоно. Энэ бүхнийг Эстонийн нинмава нийгэмлэгээс бэлтгэн гаргасан “The Buddhist Tradition in Estonia. Estonian Nyingma” товхимол (түүнд нь төрөл бүрийн материал, тухайлбал 2006 онд Санкт-Петербургэд болсон Агваан Доржиевт зориулсан бага хурал, Латвийн Их сургууль дээр 2011 онд болсон олон улсын бага хурлын материалууд ашиглагджээ) болон Пилле

²⁵¹ Эстонийн нинмава ёсны нийгэмлэгийн архивыг хариуцагч хатагтай Марю Бродерийн илгээсэн фото зургуудыг энэ өгүүлэлд ашигласан ба сэтгэл гаргаж тэдгээр фото зургуудыг илгээсэнд нь гүн талархлаа илэрхийлье.

Репнаугийн “Buddhism &Australia” олон улсын бага хурлын тухай сурвалжлагын англи хэл дээрхи материалыг үндэслэн монголчлон өгүүлсэн болно.

1.“Buddhism &Australia” олон улсын бага хурал
“Австрали-Азийн бүс нутаг дахь буддизмийн асуудлаар
эрдэмтэд ба буддын шашинтан лам хуврагууд цуглалаа”
(Пилле Репнау).

2012 оны 2-р сарын 2-4 нд Баруун Австралийн Рёрс хотын Мёрдокийн Их сургууль дээр лекцийнх нь танхим буюу тэдний нэрлэдгээр лекцийн театрт нь “Buddhism &Australia” сэдэвт олон улсын бага хурал анх удаагаа зохиогдсон ба цаашид жил бүр хуралдахаар төлөвлөгдөж байна. Чөлөөт сэтгүүлч Пилле Репнау тус хурлын тухай “Буддизмийн сэдвээр болсон тус эрдмийн бага хуралд оролцохоор АНУ, Канад, Герман, Латви, Орос, Монгол, Хятад, Тайланд, Лаос, Энэтхэг, Шри-Ланка, Камбож, Тайвань, Индонези зэрэг даян дэлхийн олон эрдэмтэн судлаач ба бурханы шашинтан цугласан нь Австралийн хөрсөн дээр болж буй энэ төрлийн анхны үйл явдал” хэмээн тодорхойлон бичжээ. Мөн Австралийн бурханы шашинтан санваартнууд оролцсоныг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй байх. Тус хуралд Монголоос МУИС-ийн НШУС-ийн Шашин судлалын тэнхмийн багш гавж Т.Булган ба дэд профессор О.Чимэг миний бие илтгэл тавьж оролцоод ирлээ.

Хуралд оролцогчид.



Эстониин нинмавагийн тэргүүн, хурлыг санаачлагч ба гол зохион байгуулагч Велло Вьяртнау, МУИС-ийн НШУС-ийн Шашин судлалын тэнхмийн багш, гавж Т.Булган нар хурлын завсарлагаагаар.



НШУС-ийн Шашин судлалын тэнхмийн багш,
дэд профессор О.Чимэг илтгэл тавьж байгаа нь.



Хурлын түүхээс.

Австрали улсад анх удаагаа зохиогдож буй энэ хурал урьд нь Эстони улсын нийслэл Таллин хотноо зохиогдож байсан “Buddhism & Nordland” олон улсын бага хурлын үргэлжлэл юм. Тус хурлын 3 дахь болох 2009 оныход О.Чимэг миний бие илтгэлээ явуулж уригдсан ба МУИС, НШУС-ийн санхүүжилтээр оролцоод ирсэн билээ.

Тус хурал анх удаагаа 2007 онд зохиогдож жил тутам явагдах болжээ (www.budcon.com). Миний оролцсон 2009 оны хурал Таллины Их сургуулийн хурлын танхимд болж өнгөрсөн ба тус хуралд Эстониос гадна Оросын Ленинград хот, Швед, Норвеги, Латви, Литв, Английн Оксфорд, Финлянд зэрэг гол төлөв Хойд Европын орны дээд сургуулийн багш судлаачид ороцож Ленинградын Буддын шашны сүмийн тэргүүн Буриадын лам нийгэмлэгийнхээ гишүүний хамтаар оролцсоныг эс тооцвол Азиас би ганцаараа байлаа. Харин Энэтхэгийн судлаач биеэр оролцоогүй ч илтгэлээ бичгээр илгээсэн байв.

Хурлыг зохион байгуулагчид.

Урьд өмнө “Buddhism & Nordland”, энэ жилээс “Buddhism & Australia” олон улсын хурлын гол санаачлагч ба зохион байгуулагч нь Эстонийн нинмава ёсны тэргүүн Велло Вяртнау юм.

Велло Вяртнау нь Эстонийн бурханы шашинтны анхны нийгэмлэгийг 1982 онд байгуулсан ба түүний удирдлага дор Эстони дахь бурханы шашин ба нинмава ёсны уламжлал хэрэгжилтээ олж эхэлжээ. Эстонийн бурханы шашинтны анхны нийгэмлэгийг 1982 онд байгуулсан үеэсээ авахуулаад тэрээр суврага байгуулж эхэлжээ. Тэрээр Зөвлөлт засгийн үед Зүүн Европод бурханы шашны барилга байгууламж бүтээж эхэлсэн анхны хүн бөгөөд 2008 онд 5 дахь суврагаа босгожээ. Тэрээр мөн маанийн хүрд, сүм дуган байгуулсан байна. Үүнээс гадна Велло Вяртнау нь Эстони хэлэн дээрхи буддизмийн анхны нэвтэрхий толийн зохиогч, Эстонийн Үндэсний Тусгаар Тогтнолын Намын үндэслэгч бөгөөд бурханы шашны танка төрлөөр олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн зураач ажээ.

2009 онд гурав хоног хуралдсаны дараа хуралд оролцогчдыг Таллин хотоос зайдуу орших байгалийн үзэсгэлэнт газар суврага тэргүүтэн бүхий байранд зоогонд аваачиж билээ. Тэгэхэд тэр байранд бурханы шашны сэдэвтэй боловч модерн маягийн танка зураг олон өлгөөтэй байсныг сонирхож харж байснаа тод санаж байна. Тэгэхэд тэр зургууд Велло Вяртнаугийнх гэж би хувьдаа мэдээгүй байлаа.

Веллогоос гадна хурал зохион байгуулах бүхий л үйл ажиллагаанд түүний хамтран зүтгэгч ба нарийн бичгийн дарга хатагтай Марю Бродер идэвх зүтгэлтэй оролцдог. Бас оюутнууд тэдний үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцдог тухай Таллины зайдуу байх дээр

Философи, шашин судлал-ХІV

дурдсан нинмавын байранд яригдаж байсан. Австралийн хурлын үед 5 сайхан эстони залуу ба Марюгийн охин сайн дурынхан гэсэн нэрээр зочдыг угтахаас эхлээд бүхий л үйл ажиллагаанд оролцож байлаа.

Хурлыг санаачлагч ба гол зохион байгуулагч, ноён Велло Вяяртнау.



Хурлын гол зохион байгуулагчдын нэг ба нарийн бичгийн дарга хатагтай Марю Бродер.



Австралийн Пёрс хот дахь хурлын тухай.

Австралийн Пёрс хот дахь энэ жилийн хурал урьдах миний оролцсон Эстонийн Таллин хот дахь хурлаас ч илүү цар хүрээтэй болсон. Учир нь Австралиас хойш орших Зүүн Өмнөд Азийн бараг л бүх орон, Энэтхэг, Шри-Ланка ба Хятад, Тайванийн төлөөлөгчид байснаас гадна Америк тив буюу АНУ, Канад, Европоос ХБНГУ, мөн Оросын дээд сургуулийн багш, эрдэмтэн судлаачид, Австралийн бурханы шашны нийгэмлэгүүдийн лам хуврагууд оролцсон. Азийн төлөөлөгчдийн дотор бурханы шашинтан лам хуврагууд олон байснаас гадна Германы Хамбургийн Их сургууль болон Австралийн бурханы шашинтнууд тухайн чиглэлээсээ хамаараад төвд ба бусад сахилын нэртэй, эрэгтэй лам хуврагаас гадна нэг эмэгтэй гэлэгмаа байлаа.

Хуралд тавигдсан илтгэлүүд буддын шашны түүх, философи, Австрали-Азийн бүс нутаг дахь буддын шашин, сурвалж судлал, сүм хийдийн урлаг, Ази, Европын орнууд дахь буддын шашин ба хуврагийн нийгэмлэгүүд зэрэг олон сэдвийг хамарч байв. Олон сонирхолтой илтгэл тавигдсныг өгүүлж баршгүй. Ганц нэгийг дурдахад Энэтхэгийн профессор Сонигийн илтгэл Монгол-Энэтхэгийн шашны харилцааны тухай байсан ба хоёр улс оюун санааны хөрш болох сэдэв хөндөгдөж байв.

Хурлын бүх илтгэлүүд Таллин дахь хурлын нэгэн адил дэлгэцэн дээр гарч байснаас гадна тавигдсан илтгэлүүд www.buddhismandaustralia.com website-анд хэвлэгдээд байгаа.

Хурлын завсарлагаагаар.



Хурлын үйл ажиллагаа.

Хурлын үйл ажиллагааг түүнийг санаачлагч Эстонийн нинмава ёсны тэргүүн Велло Вяртнау нээж, Холбооны сенатор Луиз Пратт, Мёрдокийн Их сургуулиас доктор Лиан Критни-Барс, Австрали дахь Буддын шашны байгууллагуудын холбооны ерөнхийлөгч Ким Холлоу, Австрали дахь Монголын Хүндэт консул Питер Стюарт нар нээлтийн үйл ажиллагаанд оролцон мэндчилж үг хэлэв. Мөн Австрали дахь Бодхияна хийдийн Ажан Брахмавамсо Махатхера зэрэг Австралийн бурханы шашинтан лам хуврагууд оролцсон болно.

Үүнээс гадна хурлын талаар мэдээлэл авсан Пёрс дахь монголчууд хүрэлцэн ирж хуралд оролцогсодтой уулзаж байлаа. Европынхон хүнийг овгоор нь дууддаг заншлаар Т.Булган багш бид хоёрын тухай хоёр багш, нэг лам нийт гурван хүн ирнэ гэдэг мэдээлэл авснаас гадна эцэг, эхийн нэрээр Түмээхүү ба Оюун гэж сонссон байв. Мөн Эстонийн нинмавагийнхны хэвлүүлэн гаргасан дор “Ашигласан материал”-д заагаад байгаа товхимолд “Buddhism&Nordland” хуралд оролцогчдын тухай өгүүлсэн хэсэгт намайг Ч.Оюун гэж эхийн нэрээр нэрлэсэн байлаа.

Хуралд гэргийн хамт хүрэлцэн ирсэн Австрали дахь Монголын Хүндэт Консул ноён Питер Стюарт Австралийн Пёрс дахь монголчууд ба хуралд оролцогчдын хамт.



Философи, шашин судлал-ХІV

Ерөөс хурлын үйл ажиллагаанд илтгэгчдээс гадна Пёрс хотын буддын шашныг сонирхогч нэлээд олон хүн хурлын үеэр болон завсарлагаагаар асуулт тавих зэргээр оролцож байв.

Хурал зохион байгуулалт сайтай болж өнгөрсөн ба илтгэгчдэд завсарлагаанаар цай, кофе, зуушаар үйлчилж хурлын дараа зоог, пикник, хотоор экскурси хийх зэрэг арга хэмжээ зохион байгуулагдаж байлаа. Тийнхүү хуралд оролцогчид бүтэн 3 өдөр хуралдсанаас гадна дээрхи арга хэмжээнүүдийг оруулаад өглөөний 7-гоос оройн 9 хүртэл зав чөлөөгүй байв.

Хурлын хаалтын дараа нийт хуралд оролцогчид цуглаж лам хуврагуудын төлөөлөл маани залбирал уншиж цаашдын үйл ажиллагаанд амжилт хүсэв.

Хуралдааны дараа.



Дараагийн хурал ба бусад үйл ажиллагаа.

Хурлын хаалтан дээр Велло Вьяртнау цаашдын үйл ажиллагааны талаар санаа оноогоо дэвшүүлэв. Дараагийн “Buddhism & Australia-2013” олон улсын бага хурлыг Баруун Австралийн Пёрс хотод 2013 оны 8-р сарын 7-9 нд 4 салбараар 100-120 судлаачийг оролцуулан явуулах тухай төлөвлөж буйгаа танилцуулав. Дараагийн хурал 4 салбараар явагдана. Үүнд:

- 1) Түүх
- 2) Философи
- 3) Сурвалж судлал (судар дандар, орчуулга)
- 4) Буддизмийн талаархи нээлттэй сэдвүүд.

Буддын шашны аль ч урсгал чиглэлийн лам хувраг, эрдэмтэн судлаач ба дорно дахин, буддын судлалыг сонирхогчид хуралд илтгэл тавьж оролцох боломжтой юм.

Велло Вьяртнаугийн дэвшүүлж буй нэг санаа бол Баруун Австралид бурханы шашны суварга босгох тухай. Энэ саналыг олон нийт дэмжсэн бөгөөд иймэрхүү арга хэмжээ нь газар газрын бурханы шашинтны хамтын ажиллагаанд хувь нэмрээ оруулна гэж үзэв.

2.Эстонийн бурханы шашны уламжлал.

Эстони дахь бурханы шашны үүсэл.

XX зууны эхэн үе.

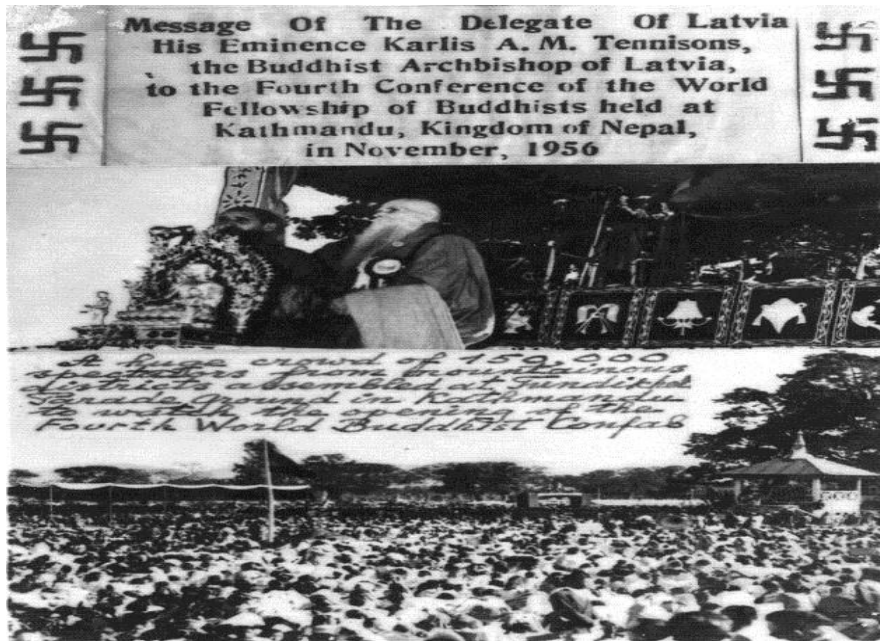
Карл Тениссон, Фридрих Люстиг, Унгерн фон Штернберг.

Буддын судлал, буддын судлалтай холбогдол бүхий ном зохиолд Карл Тениссон, Карлис Тениссонс гэсэн домог маягийн нэр бишгүй тааралддаг билээ. Гэвч хаанахын, ямар түүх намтартай хүн болох нь миний хувьд л гэхэд тодорхой бус байлаа. Гэтэл “Buddhism & Australia” сэдэвт олон улсын бага хурлын үеэр хурлын илтгэгчдэд нэг нэг хувь өгсөн брошюраас энэ хүний тухай болон Монголын түүхтэй холбоотой зарим хүний тухай урьд нь мэдэхгүй байсан сонин баримтуудыг олж мэдлээ.” The Buddhist Tradition in Estonia. Estonian Nyingma” нэртэй тэр брошюрийг Эстонийн нинмава нийгэмлэгээс бэлтгэн хэвлүүлсэн байна. Брошюраас үзэхэд Эстони дахь бурханы шашны уламжлалыг үүсгэгч нь XX-р зууны эхэн үед үйл ажиллагаагаа явуулж байсан дээр дурдсан Карл Тениссон бөгөөд залгамжлагч нь Фридрих Люстиг байх ажээ. Мөн Монголын түүхэнд “барон Унгерн” гэдэг нэрээр орсон Роман Унгерн фон Штернберг Эстонид өсөж төлөвшсөн хүн юм байна. Англи хэлээр буй тэрхүү брошюрийн материалаар (2) тэдгээр хүмүүсийн тухай мэдээ сэлтийг монголчлон өгүүлье.

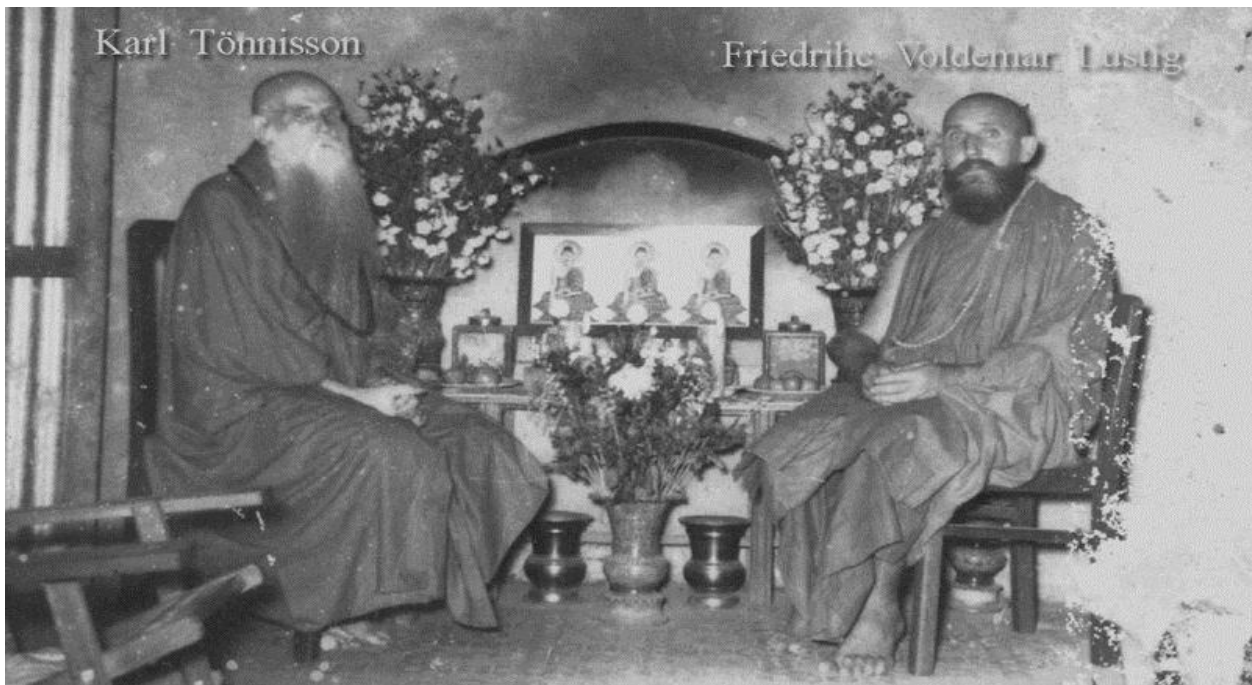
Эстонийн бурханы шашны эцэг Карл Тениссон ба түүний шавь хийгээд хамтран зүтгэгч Фридрих Люстиг.

Фридрих Люстиг, Карл Тениссон хоёр Непалын Вант Улсын нийслэл Катманду хотноо 1956 онд . Бичиг нь: “Латвийн төлөөлөгч, Латвийн бурханы шашны хамба лам, Дээрхийн гэгээнтэн Карлис А.М.Тениссонсоос 1956 оны 11-р сард Непалын Вант улсын

Катманду-д болсон Дэлхийн Бурханы Шашинтны хамтын нөхөрлөлийн Дөрөвдүгээр бага хуралд илгээсэн мэндчилгээ.



Эстониин бурханы шашны эцэг Карл Тениссон ба түүний шавь хийгээд хамтран зүтгэгч Фридрих Люстиг.



Фридрих Люстиг ба Карл Тениссон.



Эстониин бурханы шашны уламжлалыг үүсгэгч Карл Тениссон нь 1883 онд Эстони д төржээ. Хүн амын дунд тэрээр содон өвөрмөц хүн гэж алдаршсан ба ахуй амьдралын хэвшил, хаа газар, хүйтэн газраар хүртэл хөл нүцгэн явдагтай нь холбогдуулан түүнийг “Хөл нүцгэн Тениссон” гэж нэрлэх болжээ. Үүнээс гадна ламтан Вахиндра, Балтийн Махатма, Дхармадута болон хожмын Латвийн иргэншлийнх нь дагуу Карлис Тениссонс гэж нэрлэгдэх нь бас байжээ.

Буриадын хамба лам Агваан Лувсан Доржиев.

Тениссон нь Буриадын сүм хийдүүдэд суралцаж байсан бөгөөд тэндээсээ Эстони рүү гелүгва ёсны уламжлалыг оруулж иржээ. Тэр үедээ тэрээр хожмоо ХІІІ- р Далай лам Түвдэнжамцын багш ба Оросын цагаан хааны ордон дахь түүний биет төлөөлөгч болсон Агваан Доржиевтэй дотны харилцаатай байжээ. Тениссон нь Санкт-Петербургийн бурханы шашны сүм баригдаж дуусахаас өмнө хийдийн хуврагийн жагсаалтанд орж байсан ба 1920 онд Агваан Доржиев түүнийг хийдийн тэргүүнээр томилжээ. Агваан Лувсан Доржиевийг Карлын багш байсан тухай дурдсан байна. Эдгээр хүмүүс бүгд нармай Монголын үзэл санааг

баримталж байснаас гадна нармай Монголын үзэл санаанаас сэдэл авч Тениссон нармай Балтийн (Pan-Baltoonia) үзэл санааг дэвшүүлж байжээ.

Буриадын хамба лам Агваан Лувсан Доржиев.



Хамбо Агван-Ловсанъ Доржіевъ.

Тениссоны үед Эстонид бурханы шашны сүм дуган, барилга байгууламж хараахан бий болоогүй байна. Түүний үйл ажиллагаа юуны өмнө ном зохиол хэвлүүлэх, Эстониин нутгуудаар бурханы шашны сэдвээр лекц унших, бурханы (шарын) шашны хурал ном унших зэрэгтэй холбоотой байлаа. Тэрээр мөн йогийн дасгал практик буюу түүний нэрлэж байсанчлан “Думмо” (Тарнийн холбогдолтой ном зохиолд тааралддаг нэр томъёо. Тухайлбал гаажүдва ёсны үндсийг тавигчдын нэг Наропа-гийн чойдүг буюу зургаан ном хэмээн

алдаршсан бясалгалын үе шат, түүний үр дүнд хүрэх сэтгэц, оюуны онцлог шинжийн нэг нь Думмо- О.Чимэг) болон зарим зан үйлийг сурталчилж байжээ.

Эстони нь христос, тэр дундаа Германаас гаралтай протестант шашны лютеран урсгалын уламжлалтай орон. Тэр шалтгаанаар 1922 онд Эстонийн элчин сайдын яам Тениссонд виз өгөх, Эстонид оруулахаас татгалзсан байна. Харин Латвийн элчин сайдын яаманд хандахад нь нааштай хариу өгч тэрээр Карлис Тениссонс гэсэн нэрийн дуудлагаар Латвийн иргэн хийгээд бурханы шашны хувраг болжээ. Тэр нэрээрээ ч Азийн түүхэнд өөрийн гэсэн ул мөр үлдээсэн ажгуу. XIII –р Далай лам түүнийг Эстони, Латви, Литвийн анхны хамба лам хэмээн өргөмжилж байжээ.

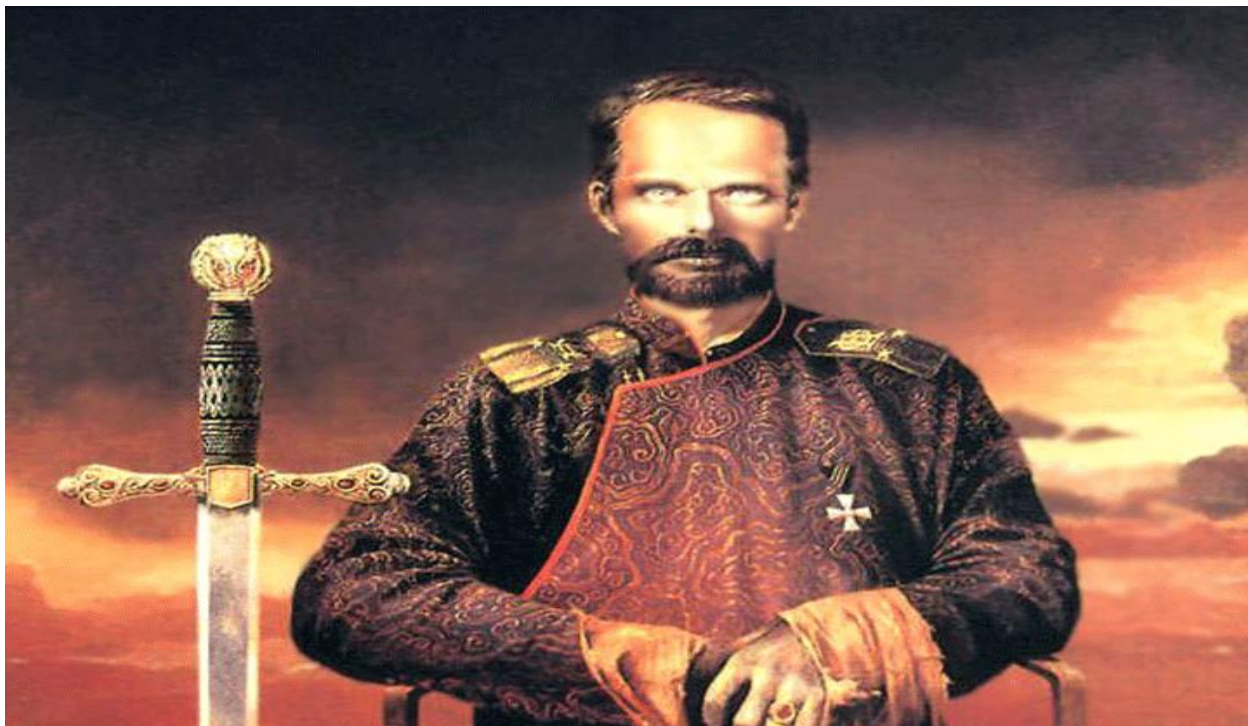
1930-аад оны үед Тениссон нь Фридрих Люстигтэй танилцан нөхөрлөж хамтран зүтгэгчтэй болж хамтдаа Европоос Ази орж Бирм хүртэл явган аялсан ба Бирмд суурьшиж хожмоо Люстиг нь Рангуны номын сангийн эрхлэгч болжээ. Бирмд түүнийг бурханы шашны сэдвээр бичдэг яруу найрагчийнх нь хувьд мэдэх болсон ба тэрээр нутгийн хэлнээс англи хэлэнд яруу найргийн зохиолуудыг орчуулсан байна. Өгүүлэн буй брошюрд Люстигийн тухай Тайландад очиж байсан тухай нь мөн дурджээ.

Люстиг нь өөрийгөө Бирм ба Тайландад Эстонийн бурханы шашинтан гэж танилцуулдаг байжээ. Гэвч брошюрийг эрхлэн гаргагчдын өгүүлснээр тэрээр Эстони нутагтаа бурханы шашны холбогдолтой бодит үйл ажиллагаа явуулаагүй ба Эстонийн бурханы шашинд дам нөлөө үзүүлсэн зүтгэлтэн. Азид байх хугацаандаа Зөвлөлтийн эсрэг байр суурьтай болохоо харуулж байжээ.

Карл Тениссоны хувьд тэрээр Бирмд 1962 онд өөд болжээ. Түүнийг Бирмд гэгээнтний хувиар үзэж нас барсных нь дараа бодьсдва хэмээн өргөмжилсөн нь брошюр зохиогчдын дурдсанчлан бага хөлгөний буддизмийн хувьд асар ховор тохиолдол ажээ.

Барон Унгерн.

Барон Роман Унгерн фон Штернберг.



Түүхийн үүднээс Эстонийн бурханы шашин дахь дараагийн дүр бол Роман Унгерн фон Штернберг байх тухай олж мэдээд ихэд сонин санагдлаа. Бүр социализмийн үеэс ХХ-р зууны 20-иод оны үеийн Монголын түүхийн ном зохиолоос хэн бүхэн “барон Унгерн” гэж мэдэх тэр хүн 1985 оны 12-р сарын 29-нд Австрийн Граз-ад мэндэлжээ. Тэрээр гарал үүслийн хувьд герман хүн байсан ба Эстонид өсөж хожмоо Оросын Санкт-Петербургэд суралцаж байжээ. Түүний гэрийнхэн 1987 онд Эстони рүү шилжин суурьшжээ. Барон нь өөрийн хойд эцэг болох Оскар фон Хойнинген-Хуенс-ийн гар дээр хүмүүжиж Эстонийн нийслэл Таллин хотын Александрын Гимназид суралцаж байсан нь өнөөгийн Таллины Их сургууль ажээ. Брошюрд тэмдэглэсэнчлэн түүнийг Эстонид бурханы шашинтных нь хувьд мэддэггүй байсан боловч бүр хаант Орос улсад түүний талаар гэр бүлийн уламжлалтай бурханы шашинтан болох тухай нь бичсэн зүйлүүд байжээ. Мөн Таллины Их сургууль коммунистуудын эсрэг ба бурханы шашны төлөө тэмцэж байсан барон Унгерн хэмээх өөрийн үндэсний **зүтгэлтэнтэй** мэт байгаа тухай өгүүлсэн байна.

Тэрээр Агваан Доржиев, Жа лам хийгээд Монголын ба Буриадын бурханы шашны ихэс дээдэстэй холбоотой байсан төдийгүй буриадууд, халимагууд болон монголчууд түүнийг Чингис хааны хувилгаан гэж итгэдэг байсан тухай өгүүлэн буй товхимолд дурдсан байна.

Жа лам Дамбийжанцан.

Жа ламын тухайд тэр бол 1867 онд төрсөн Халимагийн Амар Санаев буюу Амарсанаа ажээ. Түүнийг гэрийнхэн нь мөргөлчдийн хамт Монголд суралцуулахаар явуулж тэндээс авъяаслаг хүүхдийнх нь хувьд Төвдийн Депүн (хуучны монголчилсон дуудлагаар Брайбун-О.Ч.) хийд рүү илгээсэн байна. Тэр үед тэнд Агваан Доржиев хэдийнэ байсан нь хожмын Жа лам ба түүний үйл ажиллагааг ойлгох боломж олгож байгааг товхимолд өгүүлжээ.

Ерөөс Эстони дахь бурханы шашны уламжлал Буриад ба Буриадын бурханы шашинтай шууд холбоотой үүсч анхан үедээ тэр нь гелүгва буюу шарын шашин байсан нь Тениссон Буриадын сүм хийдүүдэд суралцаж тэндээс уг шашныг Эстонид оруулж ирсэнтэй холбоотой юм байна.

Велло Вьяртнау.

Велло Вьяртнау ба

Эстони дахь бурханы шашны шинэ үе.

XX-р зууны 80-аад он.

Велло Вьяртнау нь 1951 онд төржээ. Түүний удамд хөлөг онгоцны ахмад, цэргийн офицерүүд олон байсан ба нэлээд нь Зөвлөлт засгийн үед хэлмэгдсэн нь түүний улс төрийн байр суурь төлөвшихөд нөлөө үзүүлжээ. 17 настайдаа бурханы шашныг судлах эрмэлзэлтэйгээр Баруунд гарах оролдлого хийж үүнийхээ улмаас 3 жил хоригджээ. 1970 оны социалист Эстонид өөрийгөө нуулгүй бурханы шашинтан гэж нэрлэж байсан цорын ганц хүн байжээ. 70-аад онд тэрээр философи, хэл, түүх сонирхох болж тэр үеэс хойшхи бүх үйл ажиллагаа нь буддын шашинтай холбоотой болов. Буддын болон таоизмийн философи сонирхохын хажуугаар Хятадын урлаг, ялангуяа ХҮІ-р зууны утга зохиол, уран зураг, мөн Японы Эдо үед анхаарлаа хандуулж байв. Хятадын байгалийн сэдэвтэй уран зургаас “Цагаан бадамлянхуа” хэмээх далдыг шүтсэн таоизмийн урсгал сонирхолыг нь ихэд татаж байв.

Вьяртнау нь Хятад дахь нинмава ёсонд таоизмийн сургаал ихээхэн нөлөөлсөн гэж үздэг аж. Түүний үзэж байгаагаар 3 жил үргэлжилсэн Самъяа хийд дэх ном хаялцах үйл ажиллагааны үр дүнд Хятадын лам хуврагууд ялагдсанаас хойш нинмава буюу улаан малгайтны урсгал тэдний нөхөрлөгч болсон бөгөөд эдгээр хоёр урсгал нэг нэгэндээ нөлөө үзүүлж байжээ. Товхимолд өгүүлснээр ХҮІІІ-р зууны Оросын номлогчид бурханы шашны сүм хийдүүдэд таоизмийн лам хуврагууд олноороо шавилан суудаг тухай мэдээлж байжээ. (Төвдийн Тисрондэвзан хааны үед буюу VIII –р зуунд Хятадын ба Энэтхэгийн бурханы шашинтнуудын хооронд ном хаялцах үйл ажиллагаа зохион байгуулагдсан тухай Төвдийн бурханы шашны талаархи ном зохиолуудад өгүүлэгдсэн байдаг. Үүний үр дүнд Сантиракшита ба Камалашила тэргүүтэй Энэтхэгийн их хөлгөний лам хуврагууд ялж тэдний номлож байсан бурханы шашны урсгалыг төрийн шашин болгосон ба Хятадынхыг хорьсон.

Энэтхэгийн лам хуврагууд ялахад Тисрондэвзан хааны оролцоо байсан тухай судалгааны ном зохиолд мөн өгүүлсэн байдаг. ХІ –р зуунд Атиша гэгээн Төвдөд ирснээс хойш Төвдийн бурханы шашинд урсгал чиглэл бий болоход хуучны ёс буюу нинмава гэгдэх болсон түрүү үеийн бурханы шашныхан Хятадын лам хуврагуудтай илүү харилцаатай болсон байх магадлалтай юм. Гэхдээ Зонхавын “Бодь мөрийн зэрэг”-т Хятадын “хуушаан лам нар” хэмээн бясалгалын аргын хувьд шүүмжлэгдсэн урсгал нь чань буддизмийнх бололтой байдаг ба Тисрондэвзан хааны үед мөн тэд байсан байх магадлалтай санагдсан. Үүнийг цаашид тодруулах санаатай байна.-О.Ч.)

Вяртнаугийн хувьд тэрээр 1980-82 онд буюу Зөвлөлт засгийн үед Эстонийн Зурхайн Холбоо байгуулж зураач Юрий Арракийн студид зурхай болон буддын шашны тухай ярьдаг байв.

Тэрээр бүр 1970-аад оноос Тениссоны Эстонид оруулж ирсэн бурханы шашин тасраад байсныг шинээр бий болгохыг зорьж байв. Ингэхдээ тэрээр нинмава ёсонд сонирхолтой хэдий ч ЗХУ-д нинмава ёсны сүм хийд байгаагүй учир өнөө үед бурханы шашны гелүгва ёсны Орос дахь гол хийд болоод байгаа Иволгийн дацантай холбоо тогтоожээ.

Тэрээр 1978-1986 онд Оросын бурханы шашны хамба лам болох Мөнх Цыбиков болон Жимба Эрдэнеев зэрэг багш нарын удирдлага дор буддын философи, психологи, бясалгалд суралцсан ба Монголын ардчилсан хувьсгалын анхдагчуудын нэг Баасан лам түүнтэй хамт, адил лам багш нарын удирдлага дор суралцаж байсныг хатагтай Марю Бродер уламжилсан юм.

Буриадын хамба лам Жимба Эрдэнеев ба Велло Вяртнау.



1983 онд Эстонид зураач Юрий Арракийн Пангарехе дахь зусланд анхны суврагыг хамтран зүтгэгчдийн хамт босгожээ.

Эстонийн анхны бурханы шашны нийгэмлэг Таола (Тао-гийн газар гэсэн утгатай) бий болж Вьяртнау Ахлагч Тао гэж нэрлэгдэх болжээ. Ийнхүү Эстонийн нинмава бий болсон түүхтэй.

1984-1985 онд Баруун Эстонид өөр 3 суврага босгосон байна. Эстонийн бурханы шашны нийгэмлэгээс байгуулсан дээр дурдсан 4 суврага нь Хойд Европ дахь бурханы шашны анхны суврагууд төдийгүй Зөвлөлт засгийн үед ЗХУ-д байгуулагдсан цорын ганц нь аж.

Эстонийн Үндэсний Тусгаар Тогтнолын Нам байгуулагдсан нь.

Товхимолд өгүүлсэнчлэн 5-6 бурханы шашинтан Эстонийн тусгаар тогтнол, эрх чөлөөний үүд хаалгыг нээжээ.

1987 онд Велло Вьяртнау Эстонийн тусгаар тогтнолыг сэргээх зорилготой Эстонийн Тусгаар Тогтнолын Намыг Коммунист намын сөрөг хүчин болгож үүсгэх санаачилга, төлөвлөгөө дэвшүүлжээ.

1987 оны 11-р сарын 7-нд Парну дахь олон нийтийн цугларалтан дээр зайдас олдохгүй байгаа тухай яригдаж байхад дээрхи санаагаа нийтэд илэрхийлсэн байна. Тэр бол Москва дахь удирдлагууд сөрөг намын тухай санаачилгатай учирсан анхны тохиолдол байлаа.

1988 оны 1-р сарын 21-нд Эстонийн Тусгаар Тогтнолын Намыг байгуулах тухай саналд Эстонийн 14 иргэн гарын үсгээ зуржээ.

1988 оны 1-р сарын 30-нд Вьяртнау Москва дахь Барууны сэтгүүлчдэд зориулсан хэвлэлийн бага хурал зохион байгуулсан нь сенсац, шуугиан дэгдээжээ. Тухайн үед энэ нь дэлхий дахинаа шуугиан дэгдээсэн үйл явдал байсан боловч дотоодын мэдээллийн хэрэгсэлд огт дурдаагүй өнгөрчээ. Харин Эстонийн олон түмний дунд энэ мэдээлэл хурдан тархсан ба “New York Times”-ын нүүрэн хуудсанд ЗХУ-ад анхны улс төрийн бие даасан нам байгуулах санал бүхий 14 хүний гарын үсэгтэй гар бичмэл баримтын тухай мэдээлэл гарч байжээ.

Таола нийгэмлэг КГБ-ийн байнгын ажиглалтанд байсан ба Велло Вьяртнауг 2-р сарын 13-нд Швед рүү зайлуулан гаргажээ. Тэрээр одоо Шведийн иргэн ба ихэвчлэн Шведэд амьдардаг.

Товхимолд өгүүлснээр Таола нийгэмлэгийн зарим гишүүд, Тина Халлик ба Энн Янсон нар КГБ-д алагджээ.

Тийнхүү Эстонийн бурханы шашны нийгэмлэг ба бурханы шашны сэтгэлгээ Эстонийн тусгаар тогтнолын тэмцлийн нэг хэсэг байсан төдийгүй Зөвлөлт засгийн үед коммунист дэглэмийг ил тод эсэргүүцэж байсан анхдагчууд тэд ажээ.

1988 он нь Эстонийн бурханы шашны нийгэмлэгийн идэвхтэй үеийн зогсолт байв. Гэвч 6 жилийн дотор Таола нь Эстони дахь бурханы шашныг бодитой биет хэлбэрт оруулжээ.

Зарим үр дүнгий нь олон арван ном зохиолыг Эстони хэлэнд орчуулж 40 гаруй ном зохиол олшруулсан явдал хэмээн тодорхойлсон байна.

Уран зураг.

Танка.

Велло Вяртнау нь зураач хүн. 1979 онд Зураачдын холбооны Залуучуудын байгуулагын гишүүн болсон. 1980 оны Токиогийн дэлхийн үзэсгэлэнд анхны зургууд нь тавигдсан. Цаашдаа түүний бурханы шашны сэдэвт танка уран зургууд нь АНУ ба Европын олон орон төдийгүй Азид гарч байсан ба хувийн цуглуулга, зарим музейд байдаг аж

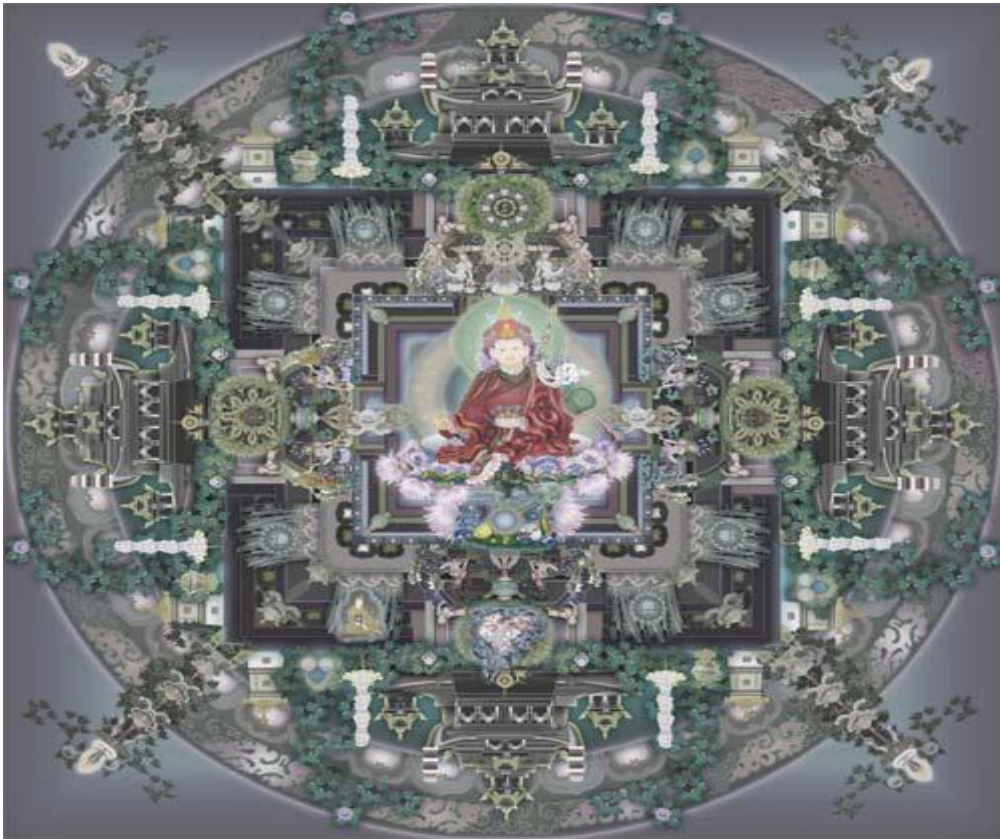
Велло Вяртна 2001. VI-р Далай лам Цаньянжамц.



Велло Вяяртнау 2001. Мандорла гуру.



Велло Вьяртнау 2006. Гуру ринбочегийн мандал.



Велло Вьяртнау 2004. Цагаан Дарь эхийн мандал.



Бурханы шашны нэвтэрхий толь.

2005 онд тэрээр шинэхэн Интернет төлөвлөгөө хэрэгжүүлж эхэлсэн. Үүндээ Эстони хэлээр дорно дахин ба буддын судлалын судлалын чиглэлээр судалгааны ном зохиол, өгүүлэл зэргийг оруулдаг. Тэр нь Эстони хэлэн дээрхи анхны ба цорын ганц нэвтэрхий толь ба 3200 гаруй өгүүлэл багтаадаг. Энэ их ажлынхаа төлөө цалин хөлс авдаггүй. Мөн түүнчлэн Эстонийн Wikipedia дахь олон өгүүллийг тэрээр өөрөө бичсэн байдаг.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. The Buddhist Tradition in Estonia. Estonian Nyingma. Эстонийн нинмава нийгэмлэгээс бэлтгэн гаргав.
2. Pille Repnau, Independent journalist. Perth, Australia, February 14, 2012. Сурвалжлага.

***THE “BUDDHISM & AUSTRALIA” CONFERENCE AND
THE BUDDHIST TRADITION IN ESTONIA***

Key words: *participants of the conference, organizers, Karl Tenisson, Agvan Lobsan Dorjiev, Friedrich Lustig, baron Ungern von Sternberg, Dza lama Damba Dzjamtsan, Vello Vaartnou, Marju Broder.*

Here is told about the international conference “Buddhism & Australia”, it’s organizer Estonian Nyingma, the Buddhist tradition in Estonia, it,s father Karl Tenisson, Buryat Hambo lama Agvan Lobsan Dorjiev, who was in contact with him, Tenisson’s student and co-walker Friedrich Lustig, baron Ungern von Sternberg, Kalmyk Dza lama Damba Dzjamtsan, the newly establisher of Estonian Buddhism, initiator of Estonian Nyingma Estonian Buddhist Brotherhood, creator of the Buddhist stupas and tankas artist Vello Vaartnou, his companion in activities, the Secretary of the conference “Buddhism & Australia” madam Marju Broder on the basis of materials given in English in the brochure “The Buddhist Tradition in Estonia. Estonian Nyingma”, edited by Estonian Nyingma (different materials, for example presentations from Agvan Dorjiev Day’s conference 2006 in St Petersburg and International conference in Latvian university in 2011 are used in the brochure) and a report by the independent journalist Pille Repnau about the conference through Mongolizing an information. Photos kindly sent by madam Marju Broder are used.